

‘कथा र रचनागर्भ’ कथासङ्ग्रहको कृतिपरक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्षको दसौँ पत्र
लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

ओपेन्द्र कुमार खड्का

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७०

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

‘कथा र रचनागर्भ’ कथासङ्ग्रहको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र यस विभागका स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षका छात्र ओपेन्द्रकुमार खड्काले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यबाट सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७०।०४।२८

.....
उप-प्रा. डा. दुर्गाबहादुर घर्ती
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र ओपेन्द्रकुमार खड्काले स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको 'कथा र रचनागर्भ' कथासङ्ग्रहको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति	हस्ताक्षर
१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम विभागीय प्रमुख
२. उप-प्रा. डा. दुर्गाबहादुर घर्ती शोधनिर्देशक
३. उप-प्रा. गोपालप्रसाद गैरे बाह्य परीक्षक

मिति : २०७०।०४।३१

कृतज्ञताज्ञापन

‘कथा र रचनागर्भ’ कथासङ्ग्रहको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु डा. दुर्गाबहादुर घर्तीज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । शोधपत्र तयारीको क्रममा आवश्यक सल्लाह, सुझाव, आवश्यक सन्दर्भसामग्री र उचित मार्गनिर्देशन दिनुभई पूर्ण सहयोग गरिदिनुहुने आदरणीय गुरुप्रति म हृदयतः आभार र कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । अति नै व्यस्त समयमा पनि मेरो लागि उचित समय निकालेर निरन्तर हौसलासहित लेख्न प्रेरित गर्नुहुने उहाँप्रति म सदैव ऋणी रहनेछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने अन्य गुरुहरूप्रति पनि म आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । शोधपत्रको सामग्रीका निम्ति पुस्तक, पत्रपत्रिका उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालयका महानुभावप्रति म हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु । शोककार्यका क्रममा मित्रजनहरूको सहयोग महत्वपूर्ण हुन्छ । अध्ययन सामग्री उपलब्ध गराइदिनुहुने साथी तथा मेरो घरपरिवार वा आफन्तजनहरूले भौतिक, अभौतिक रूपमा मद्दत गर्नु भएको छ । उहाँलाई म हृदयदेखि नै धन्यवाद दिन चाहन्छु । प्रस्तुत शोधपत्र शुद्धसँग टङ्कन गरिदिने कीर्तिपुर स्थित एकेडेमिक कम्प्युटर लिङ्गलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर समक्ष पेस गर्दछु ।

मिति :

.....

ओपेन्द्रकुमार खड्का

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

परीक्षा क्रमाङ्क : २८२५५६/०६८

त्रि.वि. दर्ता नं. : ६-१-५४-९००-२००४

विषयसूची

सिफारिस पत्र	(क)
स्वीकृति पत्र	(ख)
कृतज्ञताज्ञापन	(ग)

परिच्छेद एक

शोध परिचय

१.१	विषय परिचय	१
१.२	समस्याकथन	१
१.३	शोधकार्यको उद्देश्य	१
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५	शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व	५
१.६	शोधकार्यको सीमाङ्कन	६
१.७	शोधविधि	६
	१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि	६
	१.७.२ विश्लेषण विधि	६
१.८	शोधपत्रको रूपरेखा	६

परिच्छेद दुई

विधातत्त्वका आधारमा 'कथा र रचनागर्भ' का कथाहरूको विश्लेषण

२.१	परिचय	७
२.२	कथाको रचनाविधानको सैद्धान्तिक परिचय	७
२.२.१	कथावस्तु	८
२.२.२	पात्र	९
२.२.३	परिवेश	१२
२.२.४	भाषाशैली	१२
२.२.५	सारवस्तु	१३
२.२.६	दृष्टिबिन्दु	१४

२.३	‘कथा र रचनागर्भ’ का कथाहरूको विश्लेषण	१५
२.३.१	‘अहिले लहर चुपचार बग्छ’ कथाको विश्लेषण	१५
२.३.२	‘आज सोमवार हो’ कथाको विश्लेषण	१७
२.३.३	‘आखिर म तेरो लोग्ने हुँ निर्मला !’ कथाको विश्लेषण	१९
२.३.४	‘उत्तरार्द्ध’ कथाको विश्लेषण	२२
२.३.५	‘एउटा लासमाथि’ कथाको विश्लेषण	२५
२.३.६	‘गाउँमा’ कथाको विश्लेषण	२७
२.३.७	‘चेष्टा ! चेष्टा !! चेष्टा !!!’ कथाको विश्लेषण	२९
२.३.८	‘छिँडीभरिको आकाश’ कथाको विश्लेषण	३१
२.३.९	‘टेबलमाथिको त्यस आकाशवाणी’ कथाको विश्लेषण	३२
२.३.१०	‘टोकियोमा सानु बुद्ध’ कथाको विश्लेषण	३४
२.३.११	‘डल्ले खोला’ कथाको विश्लेषण	३६
२.३.१२	‘निश्चय/अनिश्चय’ कथाको विश्लेषण	३८
२.३.१३	‘न्यूरोसिस’ कथाको विश्लेषण	४०
२.३.१४	‘प्रीति’ कथाको विश्लेषण	४१
२.३.१५	‘फेरि आक्रमण’ कथाको विश्लेषण	४३
२.३.१६	‘मेलाबाट फर्कदा’ कथाको विश्लेषण	४५
२.३.१७	‘मेरो कोठाको आँखाबाट’ कथाको विश्लेषण	४७
२.३.१८	‘मृत्युको गन्धभिन्न चियाको पानी’ कथाको विश्लेषण	४९
२.३.१९	‘यौटा क्रान्तिपुरुषको जन्म’ कथाको विश्लेषण	५२
२.३.२०	‘वक्ररेखा’ कथाको विश्लेषण	५३
२.४	निष्कर्ष	५४

परिच्छेद तीन

‘कथा र रचनागर्भ’ का रचनागर्भको विश्लेषण

३.१	परिचय	५६
३.२	रचनागर्भको विश्लेषण	५६
३.२.१	‘अहिले लहर चुपचाप बग्छ’ रचनागर्भको विश्लेषण	५६

३.२.२	‘आज सोमवार हो’ रचनागर्भको विश्लेषण	५७
३.२.३	‘आखिर म तेरो लोगने हुँ निर्मला !’ रचनागर्भको विश्लेषण	५८
३.२.४	‘उत्तरार्द्ध’ रचनागर्भको विश्लेषण	५९
३.२.५	‘एउटा लासमाथि’ रचनागर्भको विश्लेषण	५९
३.२.६	‘गाउँमा’ रचनागर्भको विश्लेषण	६०
३.२.७	‘चेष्टा ! चेष्टा !! चेष्टा !!!’ रचनागर्भको विश्लेषण	६१
३.२.८	‘छिँडीभरिको आकाश’ रचनागर्भको विश्लेषण	६२
३.२.९	‘टेबुलमाथिको त्यस आकाशवाणी’ रचनागर्भको विश्लेषण	६२
३.२.१०	‘टोकियोमा सानु बुद्ध’ रचनागर्भको विश्लेषण	६३
३.२.११	‘डल्ले खोला’ रचनागर्भको विश्लेषण	६४
३.२.१२	‘निश्चय/अनिश्चय’ रचनागर्भको विश्लेषण	६५
३.२.१३	‘न्यूरोसिस’ रचनागर्भको विश्लेषण	६५
३.२.१४	‘प्रीति’ रचनागर्भको विश्लेषण	६६
३.२.१५	‘फेरि आक्रमण’ रचनागर्भको विश्लेषण	६७
३.२.१६	‘मेलाबाट फर्कदा’ रचनागर्भको विश्लेषण	६८
३.२.१७	‘मेरो कोठाको आँखाबाट’ रचनागर्भको विश्लेषण	६८
३.२.१८	‘मृत्युको गन्धभिन्न चियाको पानी’ रचनागर्भको विश्लेषण	६९
३.२.१९	‘यौटा क्रान्तिपुरुषको जन्म’ रचनागर्भको विश्लेषण	७०
३.२.२०	‘वक्ररेखा’ रचनागर्भको विश्लेषण	७१
३.३	निष्कर्ष	७२

अध्याय चार

कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध

४.१	परिचय	७३
४.२	कथा र रचनागर्भबीचको अन्तर्सम्बन्धको विश्लेषण	७३
४.२.१	‘अहिले लहर चुपचाप बग्छ’ कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७३
४.२.२	‘आज सोमवार हो’ कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७४

४.२.३ 'आखिर म तेरो लोग्नु हुँ निर्मला !' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७४
४.२.४ 'उत्तरार्द्ध' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७५
४.२.५ 'एउटा लासमाथि' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७५
४.२.६ 'गाउँमा' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७६
४.२.७ 'चेष्टा ! चेष्टा !! चेष्टा !!!' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७६
४.२.८ 'छिँडीभरिको आकाश' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७७
४.२.९ 'टेबलमाथिको त्यस आकाशवाणी' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७७
४.२.१० 'टोकियोमा सानु बुद्ध' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७८
४.२.११ 'डल्ले खोला' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७९
४.२.१२ 'निश्चय/अनिश्चय' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	७९
४.२.१३ 'न्यूरोसिस' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	८०
४.२.१४ 'प्रीति' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	८०
४.२.१५ 'फेरि आक्रमण' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	८१
४.२.१६ 'मैलाबाट फर्कदा' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	८१
४.२.१७ 'मेरो कोठाको आँखाबाट' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	८२
४.२.१९ 'यौटा क्रान्तिपुरुषको जन्म' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	८३
४.२.२० 'वक्ररेखा' कथा र रचनागर्भ बीचको अन्तर्सम्बन्ध	८४
४.३ निष्कर्ष	८४

परिच्छेद पाँच

सारांश र निष्कर्ष

५.१ परिचय	८६
५.२ परिच्छेदगत सारांश	८६
५.३ समग्र निष्कर्ष	९१
सन्दर्भसामग्री	९३